

Gaslighting Olgusu: Eğitim Bilimleri Özelinde Derleme Çalışması

Tuncay Yavuz ÖZDEMİR¹

Eda ŞENGÜR²

DOI: 10.5281/zenodo.18098989

Özet

Bu sistematik derleme, Türkiye’de *gaslighting* olgusuna ilişkin olarak eğitim yönetimi ve genel eğitim alanında yürütülen akademik çalışmaları bütüncül bir biçimde incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada, Türkiye bağlamında gerçekleştirilen *gaslighting* temalı çalışmaların temel bulguları, eğilimleri ve sonuçları, özellikle eğitim ve eğitim yönetimi perspektifinden derinlemesine analiz edilmiştir. Bununla birlikte, eğitim dışı disiplinlerde yapılan *gaslighting* araştırmaları da kapsam dâhilinde değerlendirilmiş; bu çalışmaların, eğitim alanındaki araştırmalara kıyasla daha gelişmiş metodolojik yaklaşımlar içermekle birlikte, hâlâ sınırlı bir kapsamda olduğu belirlenmiştir. Çalışma kapsamında, *gaslighting* olgusunu ele alan akademik yayınların tematik yönelimleri, kavramsal çerçeveleri ve bağlamsal odakları ile yıllara göre dağılım eğilimleri incelenmiştir. Bulgular, özellikle 2024 yılı sonrasında *gaslighting* konusundaki akademik üretimde belirgin bir artış yaşandığını göstermektedir. Bu artış, *gaslighting* olgusunun eğitim ve eğitim yönetimi alanlarında çok boyutlu, derinlemesine ve disiplinler arası araştırmalara duyulan gereksinimi açıkça ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Duygusal Manipülasyon, Gaslighting, Manipülasyon, Psikolojik Manipülasyon.

¹ Prof. Dr.,Firat Üniversitesi,tyozdemir@firat.edu.tr,(<https://orcid.org/0000-0002-5361-7261>)

² Firat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Yönetimi PhD öğrenci; MEB Öğretmen, 232402201@firat.edu.tr, (<https://orcid.org/0009-0006-3571-1533>)

The Phenomenon of Gaslighting: A Review Study in the Context of Educational Sciences

Abstract

This systematic review aims to comprehensively examine academic studies conducted in the fields of educational administration and general education concerning the phenomenon of gaslighting in Turkey. The study provides an in-depth analysis of the key findings, trends, and outcomes of gaslighting-themed studies conducted in the Turkish context, particularly from the perspectives of education and educational administration. However, gaslighting research conducted in non-educational disciplines has also been evaluated within the scope of this study; it has been determined that, although these studies contain more advanced methodological approaches compared to research in the field of education, they still have a limited scope. Within the scope of the study, the thematic orientations, conceptual frameworks, and contextual focuses of academic publications addressing the phenomenon of gaslighting, as well as their distribution trends over the years, were examined. The findings show a marked increase in academic production on gaslighting, particularly after 2024. This increase clearly demonstrates the need for multidimensional, in-depth, and interdisciplinary research on the phenomenon of gaslighting in the fields of education and educational administration.

Keywords: Emotional Manipulation, Gaslighting, Manipulation, Psychological Manipulation.

Extended Abstract

The findings obtained regarding the academic reflections of the phenomenon of gaslighting in the field of education in Türkiye indicate that academic interest in the concepts of gaslighting and emotional and psychological manipulation became particularly evident after 2018, and that these studies are largely based on the development of measurement tools, raising awareness, and examining organizational effects. It is understood that the number of studies conducted in the educational context is limited; however, examples addressing the effects of school administrators' manipulative attitudes on teacher autonomy and commitment present noteworthy findings. It has been determined that negative manipulation negatively affects teachers' organizational commitment, whereas positive manipulation creates positive effects at a limited level.

In addition, the high levels of validity and reliability of the scales developed to measure gaslighting make an important contribution to meeting the measurement need in this field. Studies conducted at the theoretical level reveal that gaslighting is a form of abuse that damages individuals' psychological integrity and emphasize the need for social awareness and prevention strategies regarding this issue.

In general, it has been concluded that studies on the phenomenon of gaslighting in the field of education in Türkiye are newly developing, and in this context, there is a need for more comprehensive research at both applied and theoretical levels. When articles conducted in other disciplines are examined, it is noteworthy that the phenomenon of gaslighting is concentrated particularly in the fields of psychology and health. Research carried out within the discipline of psychology addresses gaslighting in the context of individual personality traits and social interaction, emphasizing the multidimensional structure of the concept. Studies in the field of health, on the other hand, evaluate gaslighting as a reflection of gender-based inequalities and as a form of structural violence. This situation shows that the concept is not limited only to individual psychological effects but is also related to social dynamics. In the limited number of studies conducted in the disciplines of literature and economics, gaslighting has been analyzed in terms of how it emerges in the analysis of fictional characters and in its effects on consumer behavior, respectively. However, all these findings reveal that no study has been encountered in which the phenomenon of gaslighting is systematically addressed within the context of education or educational administration; this points to a significant gap in the literature. Therefore, examining this concept within the framework of the education discipline is considered a noteworthy necessity in terms of both individuals' psychosocial development and the construction of healthy relationships in the school environment.

It is observed that the vast majority of articles in other disciplines have been concentrated in recent years, particularly in 2024. This increase shows that academic interest in the phenomenon of gaslighting and related concepts is current and displays a gradually increasing trend. In addition, the small number of studies from the years 2020, 2022, and 2025 reveal that the concept has been addressed from different perspectives in different periods and examined in different contexts by researchers. This temporal distribution points to the dynamic nature of the subject, while the recent mobilization in the literature indicates that gaslighting and related concepts have increasingly attracted interdisciplinary attention.

When the findings regarding thesis studies are examined, it is seen that the concepts of "gaslighting," "emotional manipulation," and "psychological manipulation" are predominantly addressed within the discipline of psychology; in addition, a limited number of studies exist in various fields such as business administration, sociology, public administration, fine arts, and literature. This interdisciplinary diversity shows that these concepts are examined in a multifaceted manner at individual, social, and organizational levels. However, in the reviews conducted, no thesis study carried out in the field of education or educational administration related to these concepts has been reached. This situation suggests that the relevant concepts are not yet sufficiently visible in the education sciences literature and that there is a need for studies to be conducted in this field. Research aimed at understanding and preventing covert forms of manipulation that may occur in educational environments may contribute at both theoretical and applied levels.

In the examination of thesis studies, it has been observed that the concepts of "gaslighting," "emotional manipulation," and "psychological manipulation" are addressed in different disciplines, with the greatest interest concentrated in 2024. This situation shows that academic interest in these concepts has increased in recent years. However, the absence of systematic studies on these issues in the field of education and educational administration points to a significant gap in the field. For this reason, conducting research aimed at understanding and preventing the effects of these concepts in educational environments is necessary from both theoretical and applied perspectives.

Methodologically, the study adopts a systematic review is a research approach based on the process of identifying, summarizing, and synthesizing studies related to predetermined research questions within the framework of previously defined criteria, with the aim of finding answers to those questions (Yılmaz, 2021). This method aims to reach meaningful conclusions and to develop conceptual knowledge accumulation in the relevant field by drawing on research conducted on a particular topic (Hanley & Cutts, 2013). In systematic reviews, a comprehensive literature search related to the concept under examination is conducted; subsequently, the scope of the study is gradually narrowed in line with inclusion and exclusion criteria, and appropriate studies are selected (Karaçam, 2013). In this respect, it can be stated that the systematic review method may contribute to making the different dimensions of the concept under consideration visible and to interpreting trends in the literature.

Systematic reviews, which are accepted as a reliable method in scientific knowledge production, are regarded as an important research approach in terms of increasing objectivity, reducing the margin of error, and being reproducible (Moula & Goodman, 2009; Hemingway & Brereton, 2009). In this context, academic studies conducted in Türkiye regarding the phenomenon of gaslighting were examined in the present research through the systematic review method; the selection of studies was carried out in line with the determined inclusion and exclusion criteria, and the screening process and selection criteria were structured in order to ensure the methodological transparency and reliability of the research.

GİRİŞ

Gaslighting olgusu, bireyin psikolojik ve sosyal yaşamında derin etkiler yaratabilen karmaşık bir psikolojik istismar biçimi olarak değerlendirilmektedir. Bu kavram, bireyin gerçeklik algısını sistematik biçimde sarsarak zihinsel bütünlüğünü zedeleyen bir manipülasyon sürecini ifade etmektedir (Ayers, 2020; Sweet, 2019; Trachtler, 2022). Kökeni edebî ve sinematografik bir esere dayanan *gaslighting* kavramı, günümüzde psikoloji başta olmak üzere sosyoloji, hukuk, iletişim ve toplumsal cinsiyet çalışmaları gibi farklı disiplinlerde akademik olarak ele alınmakta; farklı bağlamlarda tanımlanmakta ve analiz edilmektedir.

Türkiye’de son yıllarda *gaslighting* olgusuna ilişkin akademik üretimde gözle görülür bir artış yaşanmasına rağmen, bu çalışmaların büyük bir bölümü eğitim dışı disiplinlerde yoğunlaşmaktadır. Eğitim ve özellikle eğitim yönetimi alanında gerçekleştirilen araştırmaların sayısının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Oysa eğitim kurumları, güç dinamiklerinin ve hiyerarşik ilişkilerin farklı düzeylerde gözlemlenebildiği karmaşık sosyal yapılardır. Bu bağlamda, öğretmenler, yöneticiler ve öğrenciler arasındaki etkileşimlerde *gaslighting* olgusuna benzer davranış örüntülerinin ortaya çıkabileceği düşünülmektedir.

Bu nedenle, Türkiye’de *gaslighting* olgusuna yönelik olarak eğitim ve eğitim yönetimi alanlarında gerçekleştirilen akademik çalışmaların belirlenmesi; bu çalışmaların kapsamı, tematik yönelimleri, yöntemsel özellikleri ve dönemsel dağılımlarının ortaya konulması önem

taşımaktadır. Ayrıca, *gaslighting* olgusunun Türkiye’de hangi disiplinlerde incelendiği ve bu alandaki eğilimlerin bütüncül biçimde değerlendirilmesi de araştırmanın temel odak noktalarından birini oluşturmaktadır.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Gaslighting Nedir?

Gaslighting, bireyin gerçeklik algısını bozarak zihinsel bütünlüğünden kuşku duymasına neden olan bir psikolojik istismar biçimi olarak tanımlanmaktadır (Sweet, 2019). Bu süreçte fail, olayları kasıtlı biçimde çarpıtarak mağdurun benlik algısını zayıflatmakta (Ayers, 2020) ve bireyin kendi algı, deneyim ve yorumlarını sorgulamasına yol açan sistematik bir manipülasyon süreci yürütmektedir (Trachtler, 2022). Fail, çoğu zaman korku, suçluluk ve utanç gibi olumsuz duyguları araçsallaştırarak mağdurun duygu, düşünce ve davranışları üzerinde kontrol kurmaya çalışmaktadır (Dorpat, 1996).

Literatürde fail (gaslighter/istismarcı), mağdurun gerçeklik algısını sistematik biçimde çarpıtan, “yanlış hatırlıyorsun” veya “abartıyorsun” gibi ifadelerle bireyin kendi deneyimlerinden şüphe etmesine neden olan kişi olarak tanımlanmaktadır (Nazir ve Özçiçek, 2022; Akdeniz ve Cihan, 2024). Buna karşılık mağdur (gaslightee/kurban), sürekli tekrarlanan manipülasyonlara maruz kalarak özsaygı, karar verme gücü ve benlik güvenliğini yitiren birey olarak ele alınmakta; kimi durumlarda ise yaşadığı olumsuzlukların sorumlusu olduğuna inandırılmaktadır (Akiş ve Öztürk, 2021; Akdeniz ve Cihan, 2024). Dolayısıyla gaslighting, yalnızca manipülatif davranışlarla sınırlı kalmayıp, bireyin bilişsel süreçlerine doğrudan müdahale eden ve gerçeklik algısını sistematik biçimde çarpıtan çok katmanlı bir istismar biçimi olarak değerlendirilmektedir (Kozak, 2022).

Kavramın kökeni, Patrick Hamilton’un 1938 yılında kaleme aldığı *Gas Light* adlı tiyatro oyununa dayanmaktadır. Eserde, eşi tarafından sürekli manipüle edilerek akıl sağlığından şüpheye düşürülen bir kadının öyküsü anlatılmaktadır (Philips, 2021). Söz konusu eser, 1940’ta Dickinson tarafından sinemaya uyarlanmış, 1944’te ise George Cukor’un yönetmenliğinde Ingrid Bergman ve Charles Boyer’in başrollerini paylaştığı *Gaslight* filmiyle geniş kitlelerce tanınmıştır (Cukor, 1944; Philips, 2021). Filmde Paula adlı karakter, evdeki eşyaların kaybolması, ışıkların giderek sönükleşmesi ve garip sesler duyması gibi olaylar sonucu kendi akıl sağlığından şüpheye düşerken, eşi Gregory onun “akli dengesinin bozulduğunu” iddia

ederek çevresinden izole eder. Olayların sonunda, tüm bu manipülasyonların ardındaki kişinin Gregory olduğu ve asıl amacının mücevherleri ele geçirmek olduğu anlaşılır (Cukor, 1944).

Psikoloji literatüründe gaslighting, duygusal istismar, manipülasyon ve psikolojik işkence kavramlarıyla ilişkilendirilen karmaşık bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Türkçede doğrudan bir karşılığı bulunmadığı için çoğunlukla özgün haliyle “gaslighting” biçiminde kullanılmaktadır. Bu davranışı sergileyen birey “gaslighter”, bu süreci ifade eden eylem ise “to gaslight” olarak adlandırılmaktadır (Gökçe, 2022).

Gaslighter olarak tanımlanan bireyler, hedef aldıkları kişinin zihinsel istikrarını zayıflatmak amacıyla stratejik taktikler kullanmaktadır. Bu taktiklerin temel amacı, mağdurun gerçeklik algısını sistematik biçimde bozmak ve psikolojik dayanıklılığını sarsmaktır. Sarkis (2018), bu stratejileri “gaslighter’ın uyguladığı uyarıcı işaretler” başlığı altında sınıflandırmış ve bu kişilerin yalnızca romantik partner ya da eşlerle sınırlı olmadığını; yöneticiler, iş arkadaşları, ebeveynler, kardeşler veya herhangi bir sosyal ilişkide yer alan bireyler olabileceğini belirtmiştir. Ortak nokta ise, bu kişilerin mağdurun bilişsel ve duygusal dengesini bozabilecek düzeyde bir psikolojik etki gücüne sahip olmalarıdır (Sarkis, 2018).

Şekil 1. Gaslighter Uyarıcı Taktikleri, (Sarkis, 2018)

Gaslighting taktiklerinin uzun süreli ve sistematik biçimde uygulanması, bireyin psikolojik bütünlüğü üzerinde derin ve kalıcı tahribatlara yol açabilmektedir. Sürekli suçlama, inkâr, değersizleştirme ve çarpıtma gibi manipülatif davranışlara maruz kalan bireylerde zamanla ciddi ruhsal bozulmalar ortaya çıkmaktadır. Bu kişilerde özellikle yoğun anksiyete, özgüven kaybı ve klinik düzeyde depresyon belirtileri gözlenebilir. Düşünce ve duyguların sürekli baskı altında tutulması, bireyin gerçeklik algısını zayıflatmakta ve sağlıklı karar verme becerisini ciddi biçimde sekteye uğratmaktadır. Bazı durumlarda bu süreç, profesyonel psikolojik destek gerektirecek düzeyde travmatik etkiler oluşturabilmektedir (Stern, 2018).

Gaslighting sürecini fark etmek ve manipülatif ilişkiden güvenli bir biçimde uzaklaşmak her zaman kolay değildir. Bu süreci aşmanın ilk adımı, bireyin içinde bulunduğu durumu tanıması ve ilişkideki konumunun farkına varmasıdır (Stern, 2018). Ancak “gaslight etkisi” çoğu zaman yavaş, sinsi ve aşamalı biçimde ilerlediğinden, fark edilmesi oldukça güçtür. Buna rağmen, belirli uyarıcı göstergeler aracılığıyla bu manipülatif davranış örüntüsünün varlığı saptanabilir.

Gaslighter, bu göstergeleri stratejik biçimde kullanarak mağdur üzerinde sistematik bir psikolojik baskı kurar. Bu baskı, mağdurun bilişsel süreçlerinde karışıklığa, duygusal istikrarsızlığa ve öznel gerçeklik algısında bozulmaya neden olur. Sürecin ilerleyen aşamalarında birey, kendi algı ve yargılarından şüphe duymaya başlayarak öz-değerinde azalma ve kontrol kaybı yaşar. Bu durum, mağdurun farklı yoğunluklarda ve türlerde psikolojik belirtiler göstermesine neden olur (Kozak, 2022). Stern’in (2018) araştırmasına göre, gaslighting’e maruz kalan bireylerde sıklıkla görülen başlıca duygusal ve bilişsel tepkiler, sürekli kaygı hali, özgüven kaybı, kararsızlık, çevresel algıda bozulma ve kendinden kuşku duyma eğilimi şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Şekil 2. Gaslighting Uyarıcı İşaretleri, (Stern, 2018).

Günümüzde *gaslighting* olgusu, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, dijital kültürün yaygınlaşması ve medya araçlarının bireyler üzerindeki etkisinin artmasıyla birlikte giderek daha görünür bir nitelik kazanmıştır. Sosyal medyanın gündelik yaşam pratikleri içinde yoğun biçimde yer alması, bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarını etkileme süreçlerini kolaylaştırmış; bu durum, *gaslighting*'in dijital ortamlarda da yeniden biçimlenmesine zemin hazırlamıştır (Huizen, 2020). Toplumsal değişim ve çağın dinamikleriyle paralel olarak sürekli dönüşen bu kavram, literatürde farklı bağlamlarda çeşitli biçimlerde ele alınmakta ve alt türleri üzerinden sınıflandırılmaktadır. Bu alt türler arasında *siber gaslighting* (cyber-gaslighting), *politik gaslighting* (political gaslighting), *ekonomik gaslighting* (economic gaslighting), *medikal gaslighting* (medical gaslighting), *ırk temelli gaslighting* (racial gaslighting) ve *kurumsal gaslighting* (institutional gaslighting) gibi biçimler yer almaktadır. Dolayısıyla *gaslighting* yalnızca bireyler arası ilişkilerle sınırlı bir olgu değildir; aynı zamanda belirli gruplara, toplumsal kesimlere ya da toplumun bütününe yönelik bir psikolojik manipülasyon biçimi olarak da ortaya çıkabilmektedir (Huizen, 2020).

Ulusal yazında ise *gaslighting*e ilişkin çalışmaların henüz sınırlı sayıda olduğu ve genellikle “manipülasyon” kavramı etrafında şekillendiği görülmektedir. Bu nedenle, *gaslighting*in kapsam ve işleyiş mekanizmasını daha derinlemesine kavrayabilmek için öncelikle manipülasyon kavramının temel özelliklerine kısaca değinmek gerekmektedir.

Manipülasyon, bireyleri yanıltma, yönlendirme veya etkileme amacıyla bilinçli biçimde kullanılan bir psikolojik ve iletişimsel strateji olarak tanımlanmaktadır (Etcheverry vd., 2008). Genellikle kişisel çıkarları koruma ya da güç dengesini sürdürme amacı taşır ve mağdur birey çoğu zaman bu sürecin farkında olmadan etkilenir (Austin vd., 2007). Manipülasyon, çevrenin veya koşulların bilinçli biçimde değiştirilmesini ve bireyler üzerinde belirli sonuçlar yaratacak biçimde kullanılmasını içerir; bu yönüyle insan-çevre etkileşimini dönüştüren kapsamlı bir sosyal mekanizma olarak görülmektedir (Etcheverry vd., 2008). Bu özellikleriyle manipülasyon, bireysel tercih ve özgür iradeye dayanan “seçim” kavramından ayrılmakta; daha çok dışsal yönlendirmelere dayalı bir kontrol biçimi olarak değerlendirilmektedir (Kuru, 2022).

Karmaşık doğası itibarıyla manipülasyon, yalnızca bireysel değil aynı zamanda sosyal bir olgudur. Bireyler veya gruplar arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan güç temelli istismarların sonucu olarak gelişir (Yalçın, 2020). Bununla birlikte, manipülasyonun bilişsel bir boyutu da bulunmaktadır; bireylerin düşünme süreçlerini ve algısal değerlendirmelerini etkiler. Çoğu durumda bu etki, dil ve söylem aracılığıyla dolaylı biçimde iletilir ve bireyin gerçekliği algılama biçimini yeniden yapılandırır (Van Dijk, 2006).

Manipülasyonun Özellikleri ve Görüldüğü Alanlar

Manipülasyon, özünde aldatma ve yönlendirme unsurlarını içeren, bireyin bilişsel süreçlerine müdahale ederek davranışlarını belirli bir yöne yönlendirmeyi amaçlayan gizli bir etkileşim biçimidir (Van Dijk, 2006; Yalçın, 2020). Bu süreçte ikna ve örtük baskı iç içe geçer; birey kendi kararını verdiğini düşünse de çoğu zaman manipülatörün kontrolü altındadır (Yalçın, 2020). Dolayısıyla manipülasyon, bireyin özgür iradesini zayıflatan bir güç ilişkisi olarak tanımlanabilir.

Temel amacı bireyleri farkında olmadan etkilemek ve yönlendirmektir. Bu nedenle manipülasyonla mücadelede en etkili yöntem, eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesidir. Eleştirel düşünme, bireyin bilgiye sorgulayıcı ve reflektif yaklaşmasını sağlayarak manipülatif etkileri azaltır (Şen, 2023).

Manipülasyon; medya, reklam ve bilgi alanlarında farklı biçimlerde ortaya çıkar. Medya manipülasyonu, haberlerin çarpıtılması yoluyla kamuoyu algısını yönlendirirken; reklam manipülasyonu, tüketiciyi abartılı bilgilerle ikna etmeye çalışır. Bilgi manipülasyonu ise verilerin seçilerek sunulması ya da çarpıtılmasıyla gerçeklik algısını değiştirir (Grieve, 2011; Kuru, 2022).

Bununla birlikte, manipülasyonun her durumda olumsuz bir olgu olmadığı; bağlama ve amaca göre bireyin farkındalığını artıran, seçenek sunan biçimlerde olumlu sonuçlar da doğurabileceği belirtilmektedir (Kuru, 2022; Şen, 2023). Bu yönüyle manipülasyon, niyet ve bağlama göre değişkenlik gösteren çok boyutlu bir etkileşim süreci olarak değerlendirilebilir.

Handelman’ın Manipülasyon Tanımı ve Boyutları

Handelman (2009), manipülasyon olgusunu sekiz temel özelliklerle tanımlayarak bu etkileşimin çok boyutlu doğasına dikkat çekmektedir. Bu çerçevede manipülasyonun temel boyutları şu şekilde özetlenebilir:

- Manipülasyon, ahlaki açıdan sorunlu yöntemler içerir.
- Motive edici bir nitelik taşır ve bireye kendi özgür iradesiyle karar verdiği izlenimini verir.
- Karar verme süreci, görünmez biçimde yönlendirilir; bu süreçte bireyin eleştirel düşünme kapasitesi sınanır.
- Kasıtlı eylemler ile güçlü duygusal veya bilişsel arzular arasında bağlantı kurulur.
- Manipülatör ile hedef kişi arasındaki etkileşim, doğrudan çatışmadan ziyade örtük ve dolaylı taktikler üzerinden yürütülür.
- Bireyin bağımsızlığı korunuyormuş gibi görünse de, özgürlüğü gizli biçimde sınırlandırılır.

Handelman’ın (2009) yaklaşımı, manipülasyonun yalnızca psikolojik bir yönlendirme biçimi değil, aynı zamanda etik, bilişsel ve iletişimsel boyutları olan karmaşık bir süreç olduğunu vurgulamaktadır. Bu çok katmanlı yapı, manipülasyonun toplumsal ilişkiler, medya söylemi, politik iletişim ve bireysel etkileşimler bağlamında geniş bir yelpazede incelenmesi gerektiğini göstermektedir.

Manipülasyon Teknikleri ve Manipülasyona Açıklık Gösteren Kişilik Özellikleri

Manipülasyon, bireylerin bilişsel, duygusal ve sosyal süreçlerini hedef alarak onları dolaylı biçimde yönlendirmeyi amaçlayan çok boyutlu bir etkileşim biçimidir. Simon ve Foley’ye (2011) göre manipülatörler, hedeflerine ulaşmak için çeşitli psikolojik ve iletişimsel tekniklerden yararlanırlar. Bu teknikler arasında yalan söyleme, inkâr, rasyonalizasyon, küçümseme, oyalama, suçluluk duygusu yaratma, utandırma, kurban rolü oynama veya masumiyet taklidi yapma gibi stratejiler yer almaktadır. Bu yöntemler, manipülasyonun bilişsel (algı yönetimi), duygusal (korku, suçluluk, utanç) ve sosyal (güç asimetrisi oluşturma) boyutlarının eşzamanlı işlediğini göstermektedir.

Manipülasyon, yalnızca istismarcı ilişkilerde değil, günlük yaşamın sıradan etkileşimlerinde de ortaya çıkabilir. İnsanlar çoğu zaman farkında olmadan hem manipülatör hem de manipüle edilen konumunda bulunabilirler. Örneğin, bir çocuğun ebeveynine isteklerini kabul ettirmek için duygu sömürüsü yapması ya da bir çalışanın sorumluluktan kaçmak için mağdur rolüne bürünmesi bu duruma örnektir (Yalçın, 2020).

Simon ve Foley (2011), manipülasyonun özellikle belirli kişilik özelliklerine sahip bireyler üzerinde daha etkili olduğunu belirtmektedir. Bu bireylerde görülen temel eğilimler arasında naiflik (kötü niyetli davranışları fark edememe), aşırı vicdanlılık (manipülatöre güven duyma), özgüven eksikliği, uysallık ve duygusal bağımlılık yer almaktadır. Bu özellikler, bireylerin hem bilişsel savunma mekanizmalarını zayıflatmakta hem de duygusal bağımlılıklarını artırmaktadır. Dolayısıyla manipülasyon, yalnızca dışsal bir yönlendirme değil, aynı zamanda bireyin içsel kırılma noktalarının sömürülmesi sürecidir.

Kantor (2006) ise manipülasyona açık bireylerin belirli kişilik özellikleri taşıdıklarını vurgular. Bu bireyler, aşırı güven duyma, fazla özveri gösterme, aşırı duyarlılık, mazoşist eğilim, narsistik ihtiyaçlar, kararsızlık ve bağımlılık gibi özelliklerle tanımlanır. Ayrıca açgözlülük, maddi odaklılık, yalnızlık ve ileri yaş gibi durumlar da manipülasyona açıklığı artıran etmenlerdir. Bu kişilik özellikleri, bireyin bilişsel değerlendirme kapasitesini zayıflatarak manipülatörlerin etkisine açık hale gelmesine yol açar.

Sonuç olarak, manipülasyonun etkili olabilmesi hem manipülatörün stratejik iletişim becerilerine hem de hedef bireyin psikolojik özelliklerine bağlıdır. Duygusal açlık, onay ihtiyacı veya bilişsel yorgunluk gibi durumlar, manipülasyona açıklığı artıran temel psikolojik zeminlerdir. Bu nedenle manipülasyondan korunmanın en etkili yolu, farkındalık geliştirmek, sınır koyabilmek ve eleştirel düşünme becerilerini güçlendirmektir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Gaslighting kavramı uzun bir tarihsel geçmişe sahip olmakla birlikte, bilimsel araştırmalarda ele alınışı görece yenidir. Türkiye bağlamında ise bu olguya yönelik akademik ilgi son yıllarda artmış, konunun hem güncelliği hem de önemi belirginleşmiştir. Alan yazında gaslighting üzerine yapılan çalışmaların sınırlı olması, bu alanda yeni araştırmalara duyulan gereksinimi açıkça ortaya koymaktadır. Bu durum, özellikle eğitim kurumlarında çalışan bireylerin psikolojik güvenliği ve mesleki verimliliği açısından önemli bir risk alanına işaret etmektedir. Gaslighting'in yalnızca bireyler arası ilişkilerle sınırlı kalmayıp kurumsal yapılarda

ve liderlik pratiklerinde de görülebilmesi, eğitim yönetimi bağlamında bu olgunun derinlemesine incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Bu bağlamda, gaslighting olgusunun eğitim yönetimi perspektifinden incelenmesi; okul yöneticilerinin liderlik biçimleri, öğretmenlerin örgütsel bağlılıkları ve kurum içi psikolojik iklimin anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Dolayısıyla bu araştırma, Türkiye’de gaslighting olgusuna yönelik akademik çalışmaların kapsamını, tematik yönelimlerini, yöntemsel özelliklerini ve dönemsel dağılımlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Araştırma kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Türkiye’de gaslighting olgusunu ele alan akademik çalışmalar, eğitim alanı dışında hangi disiplinlerde yürütülmüştür?
2. Bu çalışmalar gaslighting olgusunu hangi temalar, kavramlar ve bağlamlar çerçevesinde incelemiştir?
3. Gaslighting konulu akademik çalışmaların dönemsel dağılımı nasıldır?
4. Eğitim bilimleri alanında gaslighting konusunu ele alan çalışmalar nelerdir?
5. Bu çalışmaların temel bulguları ve sonuçları nelerdir?

Bu araştırmada öncelikle Türkiye’de eğitim yönetimi alanında gaslighting olgusuna ilişkin yürütülmüş çalışmalar incelenmiş, ardından doğrudan bu olguya odaklanan literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Ulusal yazında “gaslighting” kavramının çoğunlukla “duygusal manipülasyon” veya “psikolojik manipülasyon” terimleriyle birlikte kullanıldığı görülmüştür. Bu nedenle inceleme sürecinde söz konusu üç kavram bir arada değerlendirilmiştir. Türkiye’de gaslighting olgusuna ilişkin mevcut akademik birikimi sistematik biçimde ortaya koymak amacıyla, kapsamlı bir tarama yaklaşımı benimsenmiş ve ulaşılan tüm çalışmalar ayrıntılı olarak analiz edilmiştir.

Yöntem

Sistematik derleme, belirli araştırma sorularına yanıt bulmak amacıyla, bu sorularla ilişkili çalışmaları önceden belirlenmiş ölçütler çerçevesinde belirleme, özetleme ve bir araya getirerek değerlendirme sürecine dayanan bir araştırma yaklaşımıdır (Yılmaz, 2021). Bu yöntem, belirli bir konuda yürütülmüş araştırmalardan hareketle anlamlı sonuçlara ulaşmayı ve ilgili alanda kavramsal bilgi birikimini geliştirmeyi amaçlar (Hanley ve Cutts, 2013). Sistematik derlemelerde, incelenen kavrama ilişkin geniş kapsamlı bir literatür taraması yapılır; ardından

dâhil etme ve hariç tutma ölçütleri doğrultusunda çalışmanın kapsamı kademeli biçimde daraltılarak uygun araştırmalar seçilir (Karaçam, 2013). Bu yönüyle sistematik derleme yönteminin, ele alınan kavramın farklı boyutlarını görünür kılmaya ve alanyazındaki eğilimleri anlamlandırmaya katkı sağlayabileceği söylenebilir.

Bilimsel bilgi üretiminde güvenilir bir yöntem olarak kabul edilen sistematik derlemeler; nesnelliği artırmaları, hata payını azaltmaları ve tekrarlanabilir olmaları bakımından önemli bir araştırma yaklaşımı olarak değerlendirilmektedir (Moula ve Goodman, 2009; Hemingway ve Brereton, 2009). Bu bağlamda, mevcut araştırmada gaslighting olgusuna ilişkin Türkiye’de yürütülen akademik çalışmalar sistematik derleme yöntemiyle incelenmiş; çalışmaların seçimi, belirlenen dâhil etme ve dışlama ölçütleri doğrultusunda gerçekleştirilmiş, tarama süreci ile seçim kriterleri ise araştırmanın yöntemsel şeffaflığını ve güvenilirliğini sağlamaya yönelik olarak yapılandırılmıştır.

Tablo 1. Dâhil Etme – Dışlama Ölçütleri

Kapsam Ölçütü	Dahil Etme Kriteri	Dışlama Kriteri
Zaman Aralığı	2018–2025 yılları arasında yayımlanan çalışmalar	2018 öncesi yayımlanan çalışmalar
Yayın Türü	Hakemli makaleler ve lisansüstü tezler (Yüksek Lisans / Doktora)	Bildiriler, kitap bölümleri, dergi yazıları
Dil	Türkçe	Diğer dillerde yayımlanan çalışmalar
Konu Uygunluğu	Gaslighting, duygusal manipülasyon, psikolojik manipülasyon	Gaslighting dışındaki psikolojik şiddet biçimleri
Erişilebilirlik	Tam metin erişimi sağlanabilen kaynaklar	Sadece özet erişimi bulunan veya erişime kapalı çalışmalar

Bu ölçütler, sistematik taramanın nesnelliğini, tutarlılığını ve yeniden üretilirliğini sağlamak amacıyla yapılandırılmıştır.

BULGULAR

“Gaslighting,” “duygusal manipölasyon” ve “psikolojik manipölasyon” anahtar kelimeleri kullanılarak gerçekleştirilen taramada, Türkiye’de yayımlanmış makale ve tezler incelenmiştir. Tüm zamanları kapsayan bu araştırmada, toplamda 13 makale ve 11 tez çalışmasına ulaşılmıştır.

Eğitim/Eğitim Yönetimi Alanında Yapılan Makalelere Yönelik Bulgular

Tablo 1. *Eğitim/Eğitim Yönetimi alanında yapılan makaleler*

Çalışmanın Adı	Yayın Yılı
Okul Müdürlerinin Manipölatif Davranışları ile Öğretmenlerin Özerklik Algıları Ve Bağlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkiler (Özdemir ve Turan, 2018).	2018
Duygusal Manipölasyon Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması (Aydemir, 2021).	2021
Gaslighting İki Yüzlü Bir Duygusal İstismarla Yüzleşmek (Nazir ve Özçiçek, 2022).	2022
Örgütsel Gaslighting: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması (Öztırak, 2025).	2025

Tablo incelendiğinde, “gaslighting” ve “duygusal manipölasyon” kavramlarının özellikle son yıllarda örgütsel bağlamda ele alınmaya başlandığı ve bu alanda çeşitli ölçme araçlarının geliştirildiği görülmektedir. 2018 yılında okul yöneticilerinin manipölatif tutumlarına odaklanan çalışma, eğitim alanındaki nadir örneklerden biri olarak öne çıkmaktadır. 2021 sonrasında ise, gaslighting ve duygusal manipölasyon konularında yapılan araştırmaların giderek artış gösterdiği dikkat çekmektedir. Bu dönemde özellikle bireylerin bu tür davranışlara maruz kalma düzeylerini belirlemeye yönelik ölçek geliştirme girişimleri ile birlikte, konuyla ilgili farkındalık yaratmayı amaçlayan çalışmaların yoğunlaştığı anlaşılmaktadır.

"Okul Müdürlerinin Manipölatif Davranışları ile Öğretmenlerin Özerklik Algıları ve Bağlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkiler" başlıklı makale çalışması ilişkisel tarama modeline dayalı betimsel bir çalışmadır. Çalışma grubu, Ankara ve Zonguldak illerindeki 80 okulda görev yapan 760 öğretmenden oluşmaktadır. Veriler, araştırmacılar tarafından Türkçeye ve kültürel

bağlama uyarlanan Duygusal Manipülatif Davranış Ölçeği, Öğretmen Özerkliği Ölçeği ve Öğretmen Bağlılığı Ölçeği aracılığıyla toplanmıştır.

Elde edilen bulgular, okul müdürlerinin öğretmen bağlılığı üzerinde hem doğrudan hem de dolaylı etkilerinin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle, pozitif duygusal manipülatif davranışlarda artış, öğretmenlerin özerklik algısını anlamlı ancak düşük düzeyde olumlu yönde etkilemektedir. Buna karşılık, negatif duygusal manipülatif davranışların öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeyini doğrudan ve olumsuz şekilde etkilediği belirlenmiştir. Bu durum, olumsuz duygusal manipülasyonun okul içi sosyal ilişkileri zedeleyici bir unsur olabileceğini göstermektedir.

Araştırmanın dikkat çeken bir diğer sonucu, okul müdürlerinin pozitif ve negatif duygusal manipülatif davranışları arasında yüksek düzeyde ve ters yönlü bir ilişki bulunmasıdır. Pozitif manipülatif davranışlardaki artış, negatif davranışların azalmasıyla ilişkilidir. Ayrıca, öğretmenlerin özerklik algılarının, örgütsel bağlılıkları üzerinde doğrudan ancak düşük düzeyde pozitif bir etkisi olduğu saptanmıştır. Bu bulgular, okul müdürlerinin duygusal stratejileri etkili biçimde kullanarak hem bireysel hem de örgütsel amaçlara ulaşmada rol oynayabileceğini göstermektedir.

“Duygusal Manipülasyon Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması: Geçerlilik ve Güvenirlilik Çalışması” başlıklı makale çalışması Austin ve diğerleri (2007) tarafından geliştirilen Duygusal Manipülasyon Ölçeği’nin Türkçeye uyarlanarak geçerlilik ve güvenirlilik analizlerinin yapılmasıdır. Çalışma, kolayda örnekleme yöntemiyle seçilen ve farklı meslek gruplarından (devlet memuru, öğretmen, akademisyen, özel sektör çalışanı) oluşan 141 katılımcı ile yürütülmüştür.

Araştırmada ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda Cronbach Alfa katsayısı .926 olarak bulunmuştur. Açıklayıcı faktör analizi (AFA) sonuçları, ölçeğin tek boyutlu bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Yapı geçerliliğini test etmek için gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi (DFA) bulguları da bu yapıyı desteklemekte olup, elde edilen uyum indekslerinin kabul edilebilir ve iyi düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda, Duygusal Manipülasyon Ölçeği’nin Türkçe formunun çalışmada yer alan örneklem grubu üzerinde geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

“Gaslighting: İki Yüzlü Bir Duygusal İstismarla Yüzleşmek” başlıklı makale, eğitim bilimleri alanında gerçekleştirilmiş olup gaslighting olgusunu çok boyutlu şekilde ele alan

kuramsal bir literatür taramasıdır. Çalışmada gaslighting'in tanımı, kullanılan teknikler, ortaya çıkış nedenleri, bireyler üzerindeki psikolojik etkileri, bu davranış biçiminin nasıl tanınabileceği ve mücadele yolları gibi başlıklar incelenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, gaslighting'in bireyler arası ilişkilerde sıkça karşılaşılan bir duygusal istismar türü olduğu, mağdurun düşünsel, duygusal ve algısal bütünlüğünü zedeleyerek öz güven kaybına ve faile bağımlılığa yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır. Failin mağdur üzerinde kontrol kurmak amacıyla yalan, inkâr ve küçümseme gibi manipülasyon tekniklerine başvurduğu ifade edilmiştir. Gaslighting'in genellikle güç arzusuyla bağlantılı olduğu, ancak failerin psikolojik özelliklerine dair araştırmaların yetersiz kaldığı belirtilmiştir. Bu nedenle, gelecekte fail odaklı çalışmaların artırılması önem arz etmektedir. Ayrıca, gaslighting'in olumsuz etkilerini azaltmak için toplumsal farkındalık, eğitim ve yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır.

“Örgütsel Gaslighting: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması” başlıklı makale çalışması, örgütlerde gaslighting olgusunu ölçebilmek amacıyla geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı geliştirmeyi hedeflemiştir. Araştırma, üç aşamalı bir ölçek geliştirme sürecini kapsamaktadır. İlk aşamada, derinlemesine görüşmeler yapılmış ve içerik analizi aracılığıyla 24 maddelik bir önerme havuzu oluşturulmuştur. İkinci aşamada, oluşturulan maddeler üzerine uzman görüşleri alınarak anlam, görünüş ve kapsam geçerliği sağlanmış, ardından ölçek yapılandırılmıştır. Son aşamada ise, ölçek üzerinde yapılan değerlendirmeler sonucu 10 maddelik bir taslak ölçek oluşturulmuştur. Bu aşamada, iki farklı örneklem grubu belirlenerek, ilk grup ile pilot çalışma yapılmış ve çevrimiçi ile yüz yüze anketler yoluyla nicel veriler toplanmıştır. Pilot uygulama sağlık sektöründe çalışan 176 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin nihai hali, *eğitim sektöründe çalışan 408 kişiye* uygulanarak test edilmiştir. Cronbach Alpha değeri 0,800 olarak hesaplanmış ve ölçeğin güvenilirliği doğrulanmıştır. Bu geliştirilmiş ölçeğin, örgütlerde gaslighting'i ölçme konusunda farklı sektörlerde yaygın olarak kullanılması beklenmektedir.

Diğer Disiplinlerde Yapılan Makalelere Yönelik Bulgular

Tablo 2. *Diğer disiplinlerde yapılan makaleler*

Anahtar Kelime	Disiplin Alanı	Tema, Kavram, Bağlam	Yayın Yılı
Gaslighting	Psikoloji	Kişiler arası ilişkiler	2024
Gaslighting	Psikoloji	Sosyodemografik faktörler ve kişilik eğilimleri	2024

Gaslighting	Psikoloji	Psikolojik dayanıklılık ve yaşam memnuniyeti	2024
Gaslighting	Sağlık	Gerçeklik algısı	2020
Gaslighting	Sağlık	Psikolojik yaklaşım	2024
Gaslighting	Sağlık	Feminist sosyal hizmet bakışı	2024
Psikolojik Manipülasyon	Psikoloji	Karanlık üçlü kişilik özellikleri	2024
Psikolojik Manipülasyon	Edebiyat	Roman karakter değerleri	2022
Duygusal Manipülasyon	İktisat	Tüketim süreci	2025

Tablo 2 incelendiğinde, gaslighting olgusuna yönelik akademik çalışmaların büyük ölçüde psikoloji ($f=4$) ve sağlık ($f=3$) alanlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, edebiyat ($f=1$) ve iktisat ($f=1$) disiplinlerinde de sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmaktadır.

Psikoloji alanındaki çalışmalar, gaslighting kişiler arası ilişkiler, sosyodemografik faktörler, kişilik eğilimleri, psikolojik dayanıklılık ve yaşam memnuniyeti gibi bireysel ve sosyal değişkenlerle ilişkilendirerek ele almıştır. Bu bağlamda, kavramın bireylerin içsel özellikleri kadar sosyal çevreyle kurdukları etkileşim içinde şekillendiği görülmektedir.

Sağlık disiplini kapsamında yürütülen çalışmalarda gaslighting, gerçeklik algısı, psikolojik yaklaşımlar ve feminist sosyal hizmet bakışı çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu durum, gaslightingın yalnızca bireyin ruh sağlığını etkileyen bir unsur değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin bir aracı olarak da analiz edildiğini göstermektedir. Özellikle feminist perspektifin yer aldığı çalışmada, gaslightingın kadınların sosyal konumlarını zedeleyen yapısal bir şiddet biçimi olarak ele alındığı anlaşılmaktadır.

Psikolojik manipülasyon kavramı, psikoloji disiplini içinde karanlık üçlü kişilik özellikleri bağlamında değerlendirilmiş; böylece bu tür manipülatif davranışların narsisizm, makyavelizm ve psikopati gibi patolojik kişilik eğilimleriyle ilişkili olduğu vurgulanmıştır.

Edebiyat alanında ise psikolojik manipülasyon, roman karakterlerinin değerleri bağlamında analiz edilmiş ve kurmaca eserler üzerinden bu kavramın bireysel davranış ve kişilik çözümlemelerine nasıl yansıdığı gösterilmiştir.

Duygusal manipülasyon kavramı yalnızca iktisat disiplini içerisinde çalışılmış olup, tüketim süreci bağlamında değerlendirilmiştir. Bu yaklaşım, duygusal manipülasyonun

pazarlama ve reklam stratejileri içerisinde tüketicinin kararlarını etkilemek amacıyla nasıl kullanıldığını ortaya koymaktadır. Böylece duygusal manipülasyonun yalnızca kişiler arası ilişkilerde değil, ekonomik davranışlar üzerinde de etkili bir araç olarak işlev gördüğü anlaşılmaktadır.

Yayın yıllarına bakıldığında, çalışmaların çoğunun 2024 yılına ait olduğu görülmektedir. Bu yoğunluk, ilgili kavramlara yönelik akademik ilginin son dönemde arttığını ve bu alanda güncel bir araştırma eğiliminin oluştuğunu göstermektedir.

“Gaslighting”, “duygusal manipülasyon” ve “psikolojik manipülasyon” anahtar kelimeleriyle yapılan taramalarda, eğitim veya eğitim yönetimi alanında yürütülmüş tez çalışmalarına ulaşılamamıştır. Bu durum, söz konusu kavramların eğitim bilimleri literatüründe yeterince çalışılmadığını ya da farklı anahtar kelimeler ile çalışıldığını göstermektedir.

Diğer Disiplinlerde Yapılan Tezlere Yönelik Bulgular

Tablo 3. Diğer disiplinlerde yapılan tezler

Anahtar Kelime	Disiplin Alanı	Tema, Kavram, Bağlam	Tez Türü	Yayın Yılı
Gaslighting	Psikoloji	Psikolojik belirti, sosyodemografik özellikler	Y.Lisans	2022
Gaslighting	Psikoloji	Ölçek çalışması: Gaslightinge maruz kalma ölçeği	Y.Lisans	2024
Gaslighting	Güzel Sanatlar	Sinematografik izdüşüm	Y.Lisans	2024
Duygusal Manipülasyon	Psikoloji	İlişki doyumu düzeyi, öz şefkat	Y.Lisans	2024
Duygusal Manipülasyon	Psikoloji	Benliğin ayrımlaşması, duygusal değişim düzeyi	Y.Lisans	2023
Duygusal Manipülasyon	Sosyoloji	Toplumsal olaylar, sosyal ilişkiler	Y.Lisans	2023
Duygusal Manipülasyon	İşletme	Yönetimde hobo sendromu	Y.Lisans	2020
Duygusal Manipülasyon	İşletme	Ahlaki zekâ, rasyonel karar alma	Doktora	2021

Psikolojik Manipülasyon	Psikoloji	Duygusal bağımlılık	Y.Lisans	2024
Psikolojik Manipülasyon	Kamu Yönetimi	Sosyal medya istihbaratı, psikolojik savaş	Y.Lisans	2025
Psikolojik Manipülasyon	Türk Dili ve Edebiyatı	Karakter ve eylem değerleri	Y.Lisans	2021

Tablo 3 incelendiğinde, gaslighting, duygusal manipülasyon ve psikolojik manipülasyon kavramlarına yönelik yapılan tez çalışmalarının büyük ölçüde psikoloji (f=5) disiplininde yoğunlaştığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, işletme (f=2), kamu yönetimi (f=1), sosyoloji (f=1), güzel sanatlar (f=1) ve Türk Dili ve Edebiyatı (f=1) gibi disiplinlerde de sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmaktadır.

Psikoloji alanında gaslighting kavramı, bireylerin psikolojik belirtileri ve sosyodemografik özellikleriyle ilişkilendirilmiş, ayrıca gaslightinge maruz kalmayı ölçen bir ölçek geliştirme çalışması yapılmıştır. Bu yaklaşım, psikolojik manipülasyonun bireyin ruh sağlığı üzerindeki etkilerine odaklanmakta ve ölçülebilir hale getirilmesi yönünde bir eğilimi ortaya koymaktadır.

Gaslighting, güzel sanatlar alanında ise sinematografik bir bakışla ele alınmıştır. Bu bağlamda, kavramın toplumsal farkındalık ve görsel sanatlar üzerinden estetik ve kültürel yansımaları analiz edilmiştir. Bu disiplinler çeşitlilik, kavramın yalnızca klinik ya da bireysel bir mesele değil, aynı zamanda kültürel üretimle de ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Duygusal manipülasyon, psikoloji alanı içinde ilişki doyumu, öz şefkat, benliğin ayrımlaşması ve duygusal değişim düzeyi gibi kişilik ve ilişki temelli değişkenlerle ele alınmıştır. Bu yaklaşım, bireyin içsel süreçleriyle sosyal ilişkilerindeki dinamikler arasında bir etkileşim olduğunu göstermektedir. Sosyoloji alanında yapılan çalışmada ise duygusal manipülasyon, toplumsal olaylar ve sosyal ilişkiler bağlamında incelenerek daha makro düzeyde değerlendirilmiştir.

İşletme alanında, duygusal manipülasyonun yönetim süreçlerinde “hobo” sendromu ile ilişkisi irdelenmiş; ayrıca ahlaki zekâ ve rasyonel karar alma gibi yönetsel değişkenlerle bağlantısı incelenmiştir. Bu durum, örgütsel yapılar içerisinde manipülasyonun karar alma süreçlerini ve liderlik davranışlarını etkileyen önemli bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır.

Psikolojik manipölasyon kavramı ise psikoloji alanında duygusal bağımlılık bağlamında değerlendirilmiş ve bireyin özgür iradesiyle ilişkili duygusal bağların sömürüye açık yönleri tartışılmıştır. Kamu yönetimi disiplini içinde yapılan çalışma ise bu kavramı sosyal medya istihbaratı ve psikolojik savaş bağlamında ele alarak güncel dijital tehditlere karşı sosyal-politik farkındalığın önemine dikkat çekmiştir.

Son olarak, Türk Dili ve Edebiyatı disiplininde psikolojik manipölasyon, karakterlerin eylem değerleri üzerinden incelenmiş, böylece edebi metinler aracılığıyla bireysel ve toplumsal çözümlemelere katkı sunulmuştur. Genel olarak değerlendirildiğinde, son beş yıl içinde özellikle Yüksek Lisans düzeyinde bu kavramlara olan akademik ilginin arttığı ve kavramların farklı disiplinlerde çok yönlü olarak ele alındığı görülmektedir.

SONUÇ

Türkiye’de gaslighting olgusunun eğitim alanındaki akademik yansımalarına yönelik elde edilen bulgular, gaslighting ve duygusal ve psikolojik manipölasyon kavramlarına yönelik akademik ilginin özellikle 2018 sonrası belirginleştiğini ve bu çalışmaların büyük ölçüde ölçme aracı geliştirme, farkındalık oluşturma ve örgütsel etkileri inceleme temelli olduğunu göstermektedir. Eğitim bağlamında yapılan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu, ancak okul yöneticilerinin manipölatif tutumlarının öğretmen özerkliği ve bağlılığı üzerindeki etkilerini ele alan örneklerin dikkat çekici bulgular sunduğu anlaşılmaktadır. Negatif manipölasyonun öğretmenlerin örgütsel bağlılığını olumsuz etkilediği, pozitif manipölasyonun ise sınırlı düzeyde olumlu etkiler yarattığı belirlenmiştir.

Ayrıca, gaslightinge yönelik geliştirilen ölçeklerin geçerlilik ve güvenirlik düzeylerinin yüksek olması, bu alandaki ölçme ihtiyacını karşılamada önemli bir katkı sunmaktadır. Kuramsal düzeyde yapılan çalışmalar ise gaslightingin bireylerin psikolojik bütünlüğünü zedeleyen bir istismar biçimi olduğunu ortaya koyarak, konuya ilişkin toplumsal farkındalık ve önleme stratejilerine duyulan gereksinimi vurgulamaktadır.

Genel olarak, Türkiye’de gaslighting olgusuna yönelik eğitim alanındaki çalışmaların yeni gelişmekte olduğu, bu bağlamda hem uygulamalı hem de teorik düzeyde daha kapsamlı araştırmalara ihtiyaç duyulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer disiplinlerde yapılan makalelere bakıldığında, gaslighting olgusunun özellikle psikoloji ve sağlık alanlarında yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Psikoloji disiplininde yürütülen araştırmalar, gaslightingi bireysel kişilik özellikleri ve sosyal etkileşim bağlamında ele alarak kavramın çok boyutlu yapısına vurgu

yapmaktadır. Sağlık alanındaki çalışmalar ise, gaslighting toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin bir yansıması ve yapısal bir şiddet biçimi olarak değerlendirmektedir. Bu durum, kavramın yalnızca bireysel psikolojik etkilerle sınırlı kalmayıp toplumsal dinamiklerle de ilişkili olduğunu göstermektedir. Edebiyat ve iktisat disiplinlerinde yapılan sınırlı sayıdaki çalışmalarda ise, gaslightingın sırasıyla kurmaca karakterlerin çözümlemesinde ve tüketici davranışları üzerindeki etkilerinde nasıl ortaya çıktığı analiz edilmiştir. Ancak tüm bu bulgular, gaslighting olgusunun eğitim ya da eğitim yönetimi bağlamında sistematik biçimde ele alındığı bir çalışmaya rastlanmadığını ortaya koymakta; bu da alan yazında önemli bir boşluğa işaret etmektedir. Dolayısıyla bu kavramın eğitim disiplini çerçevesinde incelenmesi, hem bireylerin psikososyal gelişimi hem de okul ortamında sağlıklı ilişkilerin inşası açısından dikkate değer bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

Diğer disiplinlerdeki makalelerin büyük çoğunluğunun son yıllarda, özellikle 2024 yılında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu artış, gaslighting olgusu ve ilgili kavramlara yönelik akademik ilginin güncel ve giderek artan bir eğilim gösterdiğini göstermektedir. Ayrıca 2020, 2022 ve 2025 yıllarına ait az sayıdaki çalışma, kavramın farklı dönemlerde farklı açılardan ele alındığını ve araştırmacılar tarafından farklı bağlamlarda incelendiğini ortaya koymaktadır. Bu dönemsel dağılım, konunun dinamik yapısına işaret ederken, literatürdeki yakın zamanda yaşanan hareketlenmenin, gaslighting ve ilişkili kavramların giderek daha fazla disiplinler arası dikkat çektiğini göstermektedir.

Tez çalışmalarına yönelik bulgular incelendiğinde, “gaslighting”, “duygusal manipülasyon” ve “psikolojik manipülasyon” kavramlarının ağırlıklı olarak psikoloji disiplini içerisinde ele alındığı; bunun yanı sıra işletme, sosyoloji, kamu yönetimi, güzel sanatlar ve edebiyat gibi çeşitli alanlarda da sınırlı sayıda çalışmanın bulunduğu görülmektedir. Bu disiplinler arası çeşitlilik, söz konusu kavramların bireysel, toplumsal ve örgütsel boyutlarda çok yönlü biçimde incelendiğini göstermektedir. Ancak yapılan taramalarda, bu kavramlara ilişkin eğitim ya da eğitim yönetimi alanında yürütülmüş bir tez çalışmasına ulaşılamamıştır. Bu durum, ilgili kavramların eğitim bilimleri literatüründe henüz yeterince görünür olmadığını ve bu alanda yapılacak çalışmalara ihtiyaç duyulduğunu düşündürmektedir. Özellikle eğitim ortamlarında yaşanabilecek örtük manipülasyon biçimlerinin anlaşılması ve önlenmesine yönelik araştırmalar, hem kuramsal hem de uygulamalı düzeyde katkı sağlayabilir.

Tez çalışmalarına ilişkin incelemede, “gaslighting”, “duygusal manipülasyon” ve “psikolojik manipülasyon” kavramlarının farklı disiplinlerde ele alındığı, en fazla ilginin 2024

yılında yoğunlaştığı görülmüştür. Bu durum, kavramlara yönelik akademik ilginin son dönemde arttığını göstermektedir. Ancak eğitim ve eğitim yönetimi alanında bu konularda sistematik çalışmaların bulunmaması alandaki önemli bir boşluğu işaret etmektedir. Bu nedenle, eğitim ortamlarında bu kavramların etkilerini anlamaya ve önlemeye yönelik araştırmaların yapılması hem teorik hem uygulamalı açıdan gereklidir.

ÖNERİLER

Bu çalışmanın bulguları, gaslighting olgusunun eğitim alanında henüz yeterince ele alınmadığını ve hem araştırma hem de uygulama düzeyinde somut adımlara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Gelecekte yapılacak araştırmalarda gaslighting ve duygusal manipülasyonun öğretmen, yönetici ve öğrenci etkileşimleri üzerindeki etkileri nitel, nicel veya karma yöntemlerle incelenmelidir. Özellikle okul ortamlarında psikolojik güvenlik, örgütsel adalet ve liderlik tarzlarıyla ilişkisini ortaya koyan ampirik çalışmalar alana önemli katkı sağlayacaktır.

Eğitim uygulamaları açısından, okul yöneticileri ve öğretmenler için düzenlenecek hizmet içi eğitimlerde manipülasyon ve gaslighting davranışlarının tanınması, fark edilmesi ve önlenmesine yönelik içeriklere yer verilmelidir. Okullarda psikolojik güvenliği esas alan, açık iletişimi destekleyen ve güç dengesizliklerinden doğan istismar biçimlerini önleyici mekanizmalar oluşturulmalıdır. Rehberlik ve psikolojik danışma birimlerinin bu konuda destekleyici rol üstlenmesi, çalışanların ve öğrencilerin farkındalığını artıracaktır.

Politika düzeyinde ise Millî Eğitim Bakanlığı ve ilgili kurumlar, eğitim ortamlarında psikolojik istismarı önlemeye yönelik açık tanımlar, bildirim ve yaptırım süreçleri içeren düzenlemeler yapmalıdır. Okul yöneticilerinin atanma ve değerlendirme süreçlerine etik liderlik, psikolojik güvenlik ve güç kullanımı konularında ölçütlerin dâhil edilmesi, kurumsal düzeyde sağlıklı bir okul ikliminin oluşturulmasına katkı sağlayacaktır. Bu öneriler, eğitim kurumlarında gaslighting ve benzeri davranışların erken fark edilmesi ve önlenmesi yönünde uygulanabilir, gerçekçi adımlar sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akdeniz, B., ve Cihan, H. (2024). Gaslighting ve kişilerarası ilişkiler: Sistematik derleme çalışması. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 16(1), 146–158.
<https://doi.org/10.18863/pgy.1281632>
- Akiş, A. D., ve Öztürk, E. (2021). Patolojik narsisizm: Duygusal istismar ve “gaslighting” perspektifinden kapsamlı bir değerlendirme. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 6(2), 1–31.
- Austin, E. J., Farrelly, D., Black, C., & Moore, H. (2007). Emotional intelligence, machiavellianism and emotional manipulation: Does ei have a dark side?., *Personality and Individual Differences*, 43(1): 179-189.
- Aydemir, C. (2021). Duygusal manipölasyon ölçeğinin Türkçe uyarlaması: geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 10(19), 87-94.
- Ayers, A. A. (2020). That's Not What Happened! How to Deal with Gaslighting in the Workplace. *The Journal of Urgent Care Medicine*. <https://www.jucm.com/wp-content/uploads/2021/02/2020-141018-21 Practice-Mgmt.pdf>
- Bozkurt, H. (2022). Psikolojik manipölasyon ve Servet-i Fünun romanı karakter/eylem (e) değerleri. *International Journal Of Turkish Academic Studies (TURAS)*, 3(2), 242-244.
- Çabuk, B., ve Kumova, F. (2024). Gaslighting Olgusunun Sosyodemografik Faktörler ve Kişilik Eğilimleri Bağlamında İncelenmesi. *FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (23), 211-238.
- Çetinkaya, D. N., ve Gök, F. A. (2024). Feminist sosyal hizmet bakışından evlilik ilişkilerini konu alan filmlerde gaslighting incelemesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(89), 69-80.
- Demirel, Y. (2020). Gerçeklik algısını bozmaya yönelik tehlikeli bir psikolojik istismar biçimi: Gaslighting. *Euroasia Journal of Social Sciences & Humanities*, 7(2), 7-15.
- Dorpat, T. L. (1996). *Gaslighting, The Double Whammy, Interrogation, and Other Methods of Covert Control in Psychotherapy and Analysis*. Northvale, New Jersey: Jason Aronson, Inc.
- Duignan, B. (2017). *What Is Gaslighting?* *Encyclopedia Britannica*.
- Etcheverry, P. E., Le, B., & Charania, M. R. (2008). Perceived versus reported social referent approval and romantic relationship commitment and persistence. *Personal Relationships*, 15(3), 281-295.
- Gençer, A.B. (2024). *Gaz Lambası filmi bağlamında yeni Fransız aşırılığında sosyotelist, transagresif ve distopik çizgilerin sinematografik izdüşümü: Renk ve ışık kullanımı*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

- Gökçe, E. (2022). *Kadınlarda gaslighting'e maruz kalma psikolojik belirti düzeyi ve sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişki*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Antalya Bilim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Antalya.
- Gören, N.(2024). *Gaslightinge maruz kalma ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Kadınlarda geçerlik ve güvenilirlik çalışması*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Grieve, R. (2011). Mirror mirror: The role of self-monitoring and sincerity in emotional manipulation. *Personality and Individual Differences*, 51(8), 981-985.
- Güleç, S. ve Özbay, A. (2024, Temmuz). Türk kadınlarından oluşan bir örnekleme psikolojik dayanıklılık, gaslighting ve yaşam doyumu. *Kadın Çalışmaları Uluslararası Forumu'nda* (Cilt 105, s. 102945). Pergamon.
- Handelman, S. (2009). *Thought manipulation: the use and abuse of psychological trickery*. Bloomsbury Publishing USA.
- Hanley, T., & Cutts, L. (2013). What is a systematic review?. *Counselling Psychology Review*, 28(4), 3-6.
- Hemingway, P., & Brereton, N. (2009). *What is a systematic review?* Hayward Medical Communications.
- Hornblow, A., Jr. (Producer) & Cukor, G. (Director). (1944). *Gaslight*. [Motion picture]. United States: Metro-Goldwyn-Mayer Productions.
- Huizen, J. (2020). What is gaslighting. Retrieved from *Medical News Today*: <https://www.medicalnewstoday.com/articles/gaslighting>.
- Karaçam, Z. (2013). Sistematik derleme metodolojisi: Sistematik derleme hazırlamak için bir rehber. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(1), 26-33.
- Kaya, F. (2023). *Toplumsal ilişkilerde duygusal manipülasyon: "Dirty John: The Betty Broderick Story" dizisi örneği*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.
- Kayıtmaz Şahin, K. (2024). *Romantik ilişkisi olan bireylerde ilişki doyum düzeyinin öz anlayış ve duygusal manipülasyon değişkenlerine göre incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Kılınç, E. (2025). *Sosyal medya istihbaratı ve psikolojik savaş: Terör örgütlerinin psikolojik manipülasyon stratejileri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kozak, S. (2022). *21. Yüzyıl Postmodernizmi Bağlamında Çevresel Grafik Tasarım ve Kamusal Enstalasyon* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Kuloğlu, A.N. (2024). *Çiftlerin ilişki doyumunun yordayıcıları olarak psikolojik manipülasyon ve duygusal bağımlılık*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

- Kuru, G. (2022). *An actor-partner interdependence mediation model of emotional manipulation on commitment via satisfaction of couples in romantic relationships* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Mola, H. (2025). Duygusal Manipülasyonların Tüketim Sürecine Etkileri: Tüketici Davranışları Üzerindeki Psikolojik Yansımalar. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 17(32), 390-406.
- Moula, P., & Goodman M. (2009). *Nursing Research*. (pp. 111-149, 247-261). London: SAGE Publication Ltd.
- Nazir, T., ve Özçiçek, A. (2022). Gaslighting: İkiyüzlü bir duygusal istismarla yüzleşmek. *Anadolu University Journal of Education Faculty*, 6(3), 241–250. <https://doi.org/10.34056/aujef.1015105>
- Özdemir, N., ve Turan, S. (2018). Okul müdürlerinin manipülatif davranışları ile öğretmenlerin özerklik algıları ve bağlılık düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 1707-1726.
- Öztırak, M. (2025). Örgütsel gaslighting: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Business & Management Studies: An International Journal*, 13(1), 282-299.
- Philips, D. (2021). Gaslighting: Domestic Noir, the Narratives of Coercive Control. *Women: A Cultural Review*, <https://doi.org/10.1080/09574042.2021.1932258>.
- Sarkis, S. (2018). *Gaslighting: How to recognise manipulative and emotionally abusive people-and break free*. Hachette UK.
- Simon, GK ve Foley, K. (2011). *Koyun postuna bürünmek: Manipülatif insanları anlamak ve onlarla başa çıkmak* (s. 176). Tantor Media, Incorporated.
- Stern, R. (2018). *The gaslight effect: How to spot and survive the hidden manipulation others use to control your life*. Harmony.
- Sweet, P. L. (2019). The sociology of gaslighting. *American Sociological Review*, 84(5), 851-875. doi: 10.1177/0003122419874843
- Şen, G. S. (2023). *Romantik ilişki kalitesinin benliğin ayrimlaşması ve duygusal manipülasyon düzeyine göre incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Şenyuva, G., ve Yavuz, M. F. (2024). Karanlık üçlü kişilik örüntüleri ve psikolojik manipülasyon arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi-İstanbul örnekleme. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 6(3), 223-231.
- Tıkıç, E. (2024). *Tekrarlı flört şiddetine maruz kalmış bireylerin duygusal manipülasyon mağduru olmasında bağlanma stillerinin etkisi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Beykoz Üniversitesi Psikoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Trachtler, J. (2022). From Doubt to Despair. *Nordic Wittgenstein Review*. <https://doi.org/10.15845/nwr.v11.3632>.

- Uzun, F. İ., ve Uğurlu, N. B. (2024). Gaslighting ve Psikolojik Yaklaşım: Gaslighting and Psychological Approach. *Ejons International Journal on Mathematic, Engineering and Natural Sciences*, 8(3), 374-380.
- Van Dijk, T. A. (2006). Discourse and manipulation. *Discourse & Society*, 17(3), 359-383.
- Yalçın, S. (2020). *Yönetimde hobo sendromu ve duygusal manipülasyon kavramlarına yönelik ölçek geliştirme*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Yılmaz, K. (2021). Sosyal bilimlerde ve eğitim bilimlerinde sistematik derleme, meta değerlendirme ve bibliyometrik analizler. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(2), 1457-1490.
- Yiğit Gökçe, G. (2021). Karakter ve eylem değerleri üzerinden Servet-i Fünun romanında psikolojik manipülasyon. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.